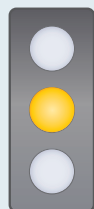

CEL DYREKTYWY: Dodatkowe bufory kapitałów własnych mają wzmocnić odporność systemu bankowego na straty oraz dostosować akcję kredytową do cykli ekonomicznych. Wprowadzenie minimalnych poziomów sankcji ma zagwarantować przestrzeganie wymogów. Znaczenie zewnętrznych ratingów kredytowych zostanie zmniejszone.

STRONY ZAANGAŻOWANE: Instytucje kredytowe i towarzystwa inwestycyjne, organy nadzoru.

ZA:

- Bufor kapitału zabezpieczającego wzmocni zdolność instytucji do radzenia sobie ze stratami bez zwracania się po państwową pomoc

PRZECIW:

- Antycykliczny bufor kapitałowy z wielu względów budzi wątpliwości.
- Wprowadzenie minimalnych stawek kar nie zagwarantuje, że nadzór będzie odpowiedni: by tak było, większe uprawnienia należy przyznać EBA.
- Zastąpienie zewnętrznych ratingów ocenami wewnętrznymi lub modelami niekoniecznie prowadzić będzie do lepszej oceny ryzyka.
- Wprowadzenie w życie porozumienia Bazylea III wyłącznie w Unii Europejskiej nie wzmocni stabilności systemu finansowego i będzie miało negatywny wpływ na atrakcyjność Europy jako miejsca lokalizacji inwestycji.

TREŚĆ**Tytuł**

Wniosek z 20 lipca 2011 r. w sprawie **Dyrektywy** Parlamentu Europejskiego i Rady **w sprawie warunków podejmowania i prowadzenia działalności przez instytucje kredytowe oraz nadzoru ostrożnościowego nad instytucjami kredytowymi i firmami inwestycyjnymi**, zmieniającej dyrektywę 2002/87/EC Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie dodatkowego nadzoru nad instytucjami kredytowymi, towarzystwami ubezpieczeniowymi oraz firmami inwestycyjnymi konglomeratu finansowego. **Sygnatura COM(2011) 453.**

Treść

› **Tło i główne postanowienia**

- Dyrektywa, razem z zaproponowanym przez Komisję Rozporządzeniem [COM(2011) 452, zwanym dalej „rozporządzeniem“], stanowią „ramy prawne regulujące działalność bankową oraz zasady ostrożnościowe dla instytucji kredytowych i firm inwestycyjnych” (preambuła pkt. 2).
- Dyrektywa wprowadza bufory kapitału zabezpieczającego, antycykliczne bufory kapitałowe oraz minimalne wymiary sankcji i przepisy dotyczące ładu korporacyjnego. Dokument powinien również zmniejszyć zjawisko „polegania w nadmiernym stopniu na zewnętrznych ratingach” (memorandum wyjaśniające s. 2).
- Rozporządzenie przewiduje podniesienie ogólnych wymogów w zakresie kapitału dla instytucji kredytowych oraz firm inwestycyjnych (dalej zwanych „instytucjami”) (art. 87 rozporządzenia).

› **Bufor kapitału zabezpieczającego**

- Wprowadzenie buforu kapitału zabezpieczającego oznacza zwiększenie bazy kapitałowej instytucji, tak by lepiej radziły sobie ze stratami (preambuła p. 56). W skład tej bazy musi wchodzić kapitał podstawowy Tier 1 (art. 123), składający się m. in. z akcji i zatrzymanych zysków.
- Bufor wynosić ma do 2,5 proc. ryzyka ważonego przypisanego aktywom posiadanym przez instytucję (art. 123 (1)). Wymiary ryzyka przypisanego poszczególnym klasom aktywów opisano w rozporządzeniu (część III, Tytuł II Rozporządzenia).

› **Antycykliczny bufor kapitałowy dla instytucji**

- Antycykliczny bufor kapitałowy dla danej instytucji ma pomóc w zapobieganiu bankom spekulacyjnym i załamaniom na rynku. W skład bufora również wchodzić musi kapitał podstawowy Tier 1 (art. 124, 130).
- Wszystkie krajowe organy nadzoru ostrożnościowego muszą co kwartał ustalać „krajowy wskaźnik” wielkości bufora antycyklicznego. W normalnych warunkach powinien on wynosić od 0 do 25 proc. ryzyka ważonego przypisanego aktywom. Wskaźnik musi być wyższy w przypadku wystąpienia „odchylenia stosunku kredytów do PKB od długoterminowego trendu” oraz znacznego wzrostu akcji kredytowej w zainteresowanym kraju. Niewiążące zalecenia dotyczące opisywanego wskaźnika może wydawać Europejska Rada Ryzyka Systemowego (ESRB) (art. 126 (2), (3), (5)).
- W przypadku instytucji prowadzących akcję kredytową wyłącznie na obszarze jednego Państwa Członkowskiego, bufor antycykliczny obliczany będzie na podstawie „krajowego wskaźnika” ogłoszonego w tym kraju (art. 130 (1)).
- Instytucje udzielające kredytów w wielu Państwach Członkowskich będą obliczać wysokość obowiązującego dla siebie bufora antycyklicznego jako średnią ważoną krajowych buforów antycyklicznych. Krajowe organy nadzoru mogą jednak zmieniać wysokość krajowego wskaźnika dla innych państw, a przez to – modyfikować wysokość krajowego bufora. Możliwe jest to w następujących przypadkach:
 - obowiązujące w innym Państwie Członkowskim wskaźniki na poziomie niższym niż 2,5 proc. są uznawane przez krajowe organy ostrożnościowe. Wskaźniki [innych państw – przyp. tłum] ustalone na poziomie niższym niż 2,5 proc., które nie zostały wyraźnie uznane przez organy ostrożnościowe, zmniejsza się do poziomu 2,5 proc. Wskaźniki obowiązujące w krajach nie będących członkami Unii („krajach trzecich”), kształtujące się na poziomie niższym niż 2,5 proc., mogą być podwyższone przez krajowe organy

Analiza z dnia 14 listopada 2011 r.

ostrożnościowe, zaś te, które są na poziomie wyższym, mogą być obniżone, jeśli taki krok zostanie uznany za „uzasadniony” (art. 127, art. 129 (2), (3), art. 130 (2)).

- Waga przypisana poszczególnym krajowym buforom zależy będzie od wartości kredytów udzielonych przez instytucję w danym państwie; wartość tę określa się jako udział funduszy własnych utrzymywanych dla zabezpieczenia kredytów w danym kraju w ogólnym poziomie funduszy utrzymywanych w związku z kredytami we wszystkich krajach (art. 130 (1)).
- W przypadku obniżenia wskaźnika instytucje muszą się do niego dostosować w ciągu 12 miesięcy. W „wyjątkowych okolicznościach” termin ten może zostać skrócony (art. 126 (7)).

› **Konsekwencje nieprzestrzegania wymogów dotyczących buforów**

- Instytucje, które nie będą spełniać wymogów dotyczących buforów kapitałowych:
 - zostaną objęte restrykcjami, w szczególności dotyczącymi dysponowania zyskami z kapitału podstawowego Tier 1, zmiennymi składnikami wynagrodzeń oraz uznaniowymi świadczeniami emerytalnymi (art. 131 (2) oraz (3));
 - będą musiały w ciągu pięciu dni roboczych przedstawić krajowemu organom ostrożnościowym plan ochrony kapitału, pokazujący, jak dana instytucja zamierza „w odpowiednim terminie” dostosować się do wymogów (art. 132).

› **Przepisy dotyczące sankcji**

- Ogólnounijna harmonizacja minimalnego wymiaru sankcji ma być odpowiedzią na przypadki łamania przepisów zawartych w dyrektywie oraz rozporządzeniu (art. 65 i nast.).
- Zakres zastosowanych sankcji zależy ma od wagi przewinienia. W przypadku złamania kluczowych postanowień dyrektywy (np. prowadzenia działalności kredytowej bez uprzedniego zezwolenia) krajowe organy ostrożnościowe będą upoważnione „co najmniej” do podania do publicznej wiadomości informacji o przewinieniu, wydania nakazu zaprzestania działań przez daną instytucję oraz do nałożenia administracyjnych kar finansowych (art. 66 (1) i (2)).
- W przypadku cięższych naruszeń krajowe organy ostrożnościowe będą upoważnione do cofnięcia zezwolenia na działalność oraz nałożenia czasowych zakazów pełnienia funkcji dla osób upoważnionych do prowadzenia interesów (art. 67 (1) oraz (2) lit. c oraz d).
- Krajowe organy ostrożnościowe muszą „bez nieuzasadnionej zwłoki” ogłaszać publicznie wszystkie nałożone sankcje oraz informować o naturze naruszeń oraz osobach za nie odpowiedzialnych, o ile „takie informacje nie zagrażają w poważny sposób stabilności rynków finansowych”. W sytuacji, gdy ujawnienie powyższych faktów mogłoby spowodować „nieproporcjonalne szkody” dla zainteresowanych stron, odpowiednie organy powinny poinformować o sankcjach „zapewniając anonimowość” zainteresowanym (art. 68).
- Europejski Organ Nadzoru Bankowego (EBA) może publikować niewiążące prawnie zalecenia dotyczące natury i rodzajów sankcji oraz podejmowanych w związku z nimi działań, a także dotyczące poziomu administracyjnych kar finansowych (art. 69 (2)).

› **Obowiązki „organów zarządzających”, w szczególności dotyczące zarządzania ryzykiem, polityka wynagrodzeń**

- Członkowie „organów zarządzających wszelkich instytucji” muszą cieszyć się „wystarczająco dobrą reputacją”, posiadać „wystarczającą wiedzę, umiejętności i doświadczenie” oraz poświęcać „wystarczającą ilość czasu swoim obowiązkom”. Nie mogą w jednym czasie łączyć więcej niż czterech stanowisk „dyrektora niewykonawczego”. Stanowiska „dyrektora wykonawczego” można zajmować nie więcej niż dwa, w przypadku „dyrektorów” jednoczesne pozostawanie na drugim podobnym stanowisku nie jest dozwolone (art. 87 (1)).
- Instytucje muszą stworzyć komitety ds. ryzyka „złożone z członków organów zarządzających”. Zadaniem takich komitetów będzie doradzanie organom zarządzającym w kwestiach związanych z nadzorem nad ogólną skłonnością do ryzyka oraz strategią. Członkowie wspomnianych komitetów nie mogą pełnić żadnych „funkcji wykonawczych” w zainteresowanej instytucji (art. 75 (3)).
- Wybierając członków organów zarządzających, instytucje powinny promować „różnorodność dotyczącą płci, wieku, pochodzenia geograficznego, wykształcenia i doświadczenia zawodowego” (art. 87 (5)).
- Instytucje muszą stworzyć „komitet do zarządzania ryzykiem”, by identyfikować, mierzyć i informować o sytuacjach narażenia na ryzyko. Szef takiego komitetu ma działać niezależnie od funkcji operacyjnych i zarządzających i mieć bezpośredni dostęp do organu zarządzającego. Komitet do zarządzania ryzykiem może być zlikwidowany tylko przez organy zarządzające (art. 75 (5)).
- Istniejące obecnie niewiążące przepisy dotyczące polityki wynagrodzeń nabierają mocy wiążącej (art. 88 do 90).

› **Zmniejszenie znaczenia zewnętrznych ratingów**

- Przy ocenie wiarygodności kredytowej indywidualnych pożyczkobiorców oraz poziomu ryzyka związanego z papierami wartościowymi lub całymi portfelami aktywów instytucje nie mogą „wyłącznie lub automatycznie” polegać na zewnętrznych ratingach. Przy korzystaniu z zewnętrznych ratingów, instytucje muszą polegać na własnych metodach oceny, czy ryzyko kredytowe zostało odpowiednio uwzględnione przy ustalaniu wymogów kapitałowych (art. 77 lit. b).
- Instytucje posiadające ekspozycje „istotne w wartościach bezwzględnych” oraz o „znacznej liczbie istotnych kontrahentów” muszą tworzyć wewnętrzne ratingi służące obliczaniu wymogów kapitałowych („metoda IRB”, art. 76 (1)).
- Instytucje, których „ekspozycja na szczególne ryzyko jest istotna w wartościach bezwzględnych” oraz te, które „mają znaczną liczbę istotnych pozycji w instrumentach dłużnych różnych emitentów” powinny tworzyć i wykorzystywać „wewnętrzne modele” („zaawansowana metoda IRB”) przy obliczeniu wymagań w zakresie funduszy własnych. Modele te – które muszą być zatwierdzone przez krajowe organy ostrożnościowe – służyć mają identyfikacji prawdopodobieństwa i możliwych konsekwencji niespłacenia kredytów oraz pogorszenia się wiarygodności kredytowej pożyczkobiorców (art. 76 (2)).
- EBA opracuje projekty regulacyjnych standardów technicznych (art. 76 (3)).

› **Transpozycja**

- Państwa Członkowskie muszą dostosować swe przepisy do dyrektywy do 31 grudnia i zacząć stosować jej regulacje od 1 stycznia 2013 r. (art. 151 (1)).
- Przepisy dotyczące buforów kapitałowych wchodzi w życie 1 stycznia 2016 r. (art. 151 (2)). Docelowe poziomy bufora kapitału zabezpieczającego oraz antycyklicznego bufora kapitałowego dla danej instytucji osiągnane będą w trzech etapach w latach 2016-2018 (art. 149 (1) do (4)).

Analiza z dnia 14 listopada 2011 r.

Zmiany w porównaniu ze stanem obecnym

Do tej pory w prawodawstwie UE nie funkcjonowały ani bufory kapitału zabezpieczającego, ani antycykliczne bufory kapitałowe dla danej instytucji. Co więcej, instytucje mogły same decydować o tym, czy wykorzystywać standardowy wskaźnik oparty na zewnętrznych ratingach czy też stworzyć wewnętrzne metody oceny ryzyka (IRB), w celu ustalenia, jak wiele funduszy własnych należy mieć w zapasie. W przyszłości, w konkretnych przypadkach stosowanie metody IRB będzie obowiązkowe.

Uwagi Komisji w sprawie zasady pomocniczości

Według Komisji wyłącznie działania na poziomie UE mogą zagwarantować tworzenie „równych szans”, pomóc w uniknięciu „nieuzasadnionych kosztów przestrzegania przepisów” w przypadku działalności transgranicznej, wesprzeć „dalszą integrację na rynku UE” oraz pomóc z ograniczeniu okazji do odwoływania się do „arbitrażu regulacyjnego”.

Tło polityczne

Bufory kapitałowe są integralną częścią porozumienia osiągniętego przez Bazylejski Komitet Nadzoru Bankowego w Banku Rozrachunków Międzynarodowych (BIS). Dotyczy ono nowych przepisów ostrożnościowych dla instytucji kredytowych (Bazylea III), przyjętych w grudniu 2010 r., które mają być wprowadzone w życie do roku 2018. Już w czerwcu 2010 r. Komisja przedstawiła Zieloną Księgę w sprawie ładu korporacyjnego w instytucjach finansowych. W 2011 r. zmieniono również unijne rozporządzenie w sprawie ratingów. Wniosek w sprawie kolejnych zmian ma się pojawić jeszcze w 2011 r.

Procedura legislacyjna

20 lipca 2011	Przyjęcie przez Komisję
25 kwietnia 2012	Posiedzenie komisji w Parlamencie Europejskim
12 czerwca 2012	Pierwsze czytanie w Parlamencie Europejskim

Podmioty uczestniczące w procesie politycznym

Prowadząca Dyrekcja Generalna:	DG ds. Rynku Wewnętrznego i Usług
Komisje Parlamentu Europejskiego	Komisja ds. Gospodarczych i Monetarnych (wiodąca), sprawozdawca: Othmar Karas (grupa Europejskiej Partii Ludowej, AT), Komisja ds. Prawa.
Sposób decyzji w Radzie Unii Europejskiej	Kwalifikowana większość (aprobata większości Państw Członkowskich i co najmniej 255 z 345 posłów).

Szczegóły legislacyjne

Podstawa prawna	Art. 53 (1) TFEU (działalność wykonywana osobiście)
Forma kompetencji prawnych	Kompetencje dzielone (art. 4 (1) TFEU)
Procedura legislacyjna	art. 294 TFEU (zwykła procedura legislacyjna)

OCENA

Ocena wpływu na gospodarkę

Ostatni kryzys finansowy oraz trwające właśnie załamanie w strefie euro udowodniły, że bufory kapitałowe instytucji finansowych były częściowo zbyt małe, by mogły one samodzielnie poradzić sobie z ponoszonymi stratami. Doprowadziło to do konieczności podjęcia zakrojonych na szeroką skalę działań ze strony państw na rzecz instytucji finansowych. Z liberalnego punktu widzenia taka praktyka jest niemożliwa do zaakceptowania, usuwa bowiem odpowiedzialność za własne działania. W dodatku ze względu na wysokie zadłużenie wielu krajów ze strefy euro, finansowanie wspomnianych działań pomocowych stało się niemożliwe. Niezbędne jest więc zwiększenie wartości funduszy własnych utrzymywanych przez instytucje – w przypadku niniejszej dyrektywy chodzi o bufor kapitału zabezpieczającego. W połączeniu ze zwiększeniem poziomu utrzymwanego kapitału podstawowego Tier 1- jak proponuje się w Rozporządzeniu – bufor ten zwiększy zdolność instytucji do pokrycia ewentualnych strat bez sięgania po jakąkolwiek państwową pomoc.

Wymogi dotyczące antycyklicznych funduszy własnych są co do zasady słuszne. Jeśli się sprawdzą, akcja kredytowa uniezależni się od cykli ekonomicznych, co pomoże zapobiec bańkom kredytowym i załamaniam na rynku. Wyznaczony dla danej instytucji bufor kapitału antycyklicznego z wielu powodów budzi jednak wątpliwości. Po pierwsze, wczesne zidentyfikowanie bańki kredytowej i nadchodzącego załamania jest wyjątkowo trudne. Wciąż nie ma zgody np. co do tego, czy przy przewidywaniach jako wskaźnik brać pod uwagę wzrost akcji kredytowej („impuls kredytowy”), czy też „odchylenie stosunku kredytów do PKB od długoterminowego trendu” towarzyszące wzrostowi wspomnianej akcji kredytowej. Właściwy dobór najlepszych obserwowanych zmiennych jest jednak niezwykle istotny, by uniknąć jakichkolwiek efektów procyklicznych, które mogą zwiększyć ryzyko załamania kredytowego podczas spadku koniunktury.

Po drugie, na wprowadzenie buforu jest tylko rok. Biorąc pod uwagę problemy, jakie napotyka instytucje, by w ogóle zwiększyć kapitały własne, takie rozwiązanie jest zrozumiałe. Wątpliwości budzi jednak to, czy antycykliczne zmiany w akcji kredytowej będą w ogóle możliwe, jeśli będzie się reagować z takim opóźnieniem. Po trzecie, przepisy dotyczące wskaźników prowadzą do niekorzystnych tendencji. Istnieje ryzyko, że władze krajowe ustalą krajowe wskaźniki dotyczące kapitału antycyklicznego na niskim poziomie, tak by utrzymać na niskim poziomie wymogi dotyczące kapitału własnego w krajowych bankach, a przez to wesprzeć wzrost PKB. Fakt, że Komisja przewiduje możliwość, by krajowe władze podniosły wskaźniki ustalone w krajach trzecich pokazuje, że Komisja również uznaje wspomniane niebezpieczeństwo za re-

Analiza z dnia 14 listopada 2011 r.

alne. Dlatego też do Europejski Organ Nadzoru Bankowego (EBA) powinien móc decydować o wysokości krajowych wskaźników. Po czwarte wreszcie, bufor antycykliczny może zaburzać konkurencję. Istniałaby przecież możliwość, by w UE obowiązywało 27 różnych wskaźników dla kredytów USA. Z tego względu to EBA powinien decydować o zmianach wskaźników państw trzecich.

Wprowadzenie ograniczeń w zakresie dystrybucji zysków, jako konsekwencji nieprzestrzegania wskaźników dotyczących buforów, na krótką metę może skłonić do podporządkowania się wymogom. Zgodnie z liberalnym stylem myślenia finansowe konsekwencje będą ponosili akcjonariusze – będą więc mieli interes w tym, by zawczasu spełnić odpowiednie wymogi. Ograniczenia dotyczące dywidendy zawsze jednak niosą ze sobą ryzyko, że inwestorzy kapitałowi stracą ochotę na zasilanie banków jakimikolwiek funduszami.

Ujednoczenie minimalnego wymiaru sankcji stosowanych w przypadku naruszenia wymogów dotyczących kapitałów własnych jest uzasadnione. Pomoże to w usunięciu zakłóceń konkurencji, wynikających z istnienia znacznych różnic w krajowych systemach sankcji. Wprowadzenie wspólnych standardów karania nie rozwiąże jednak przyczyny problemu: to krajowe władze w dalszym ciągu będą odpowiedzialne za to, by decydować, czy do naruszeń w ogóle doszło. Większą rolę decyzyjną powinien tu odgrywać EBA. Powinien on w szczególności być upoważniony do rozstrzygania sporów między władzami krajowymi, dotyczących konieczności zastosowania sankcji, ponieważ perturbacje w jednym Państwie Członkowskim mogą szybko zagrozić stabilności rynku finansowego w innym kraju.

Wprowadzenie „komitetu ds. zarządzania ryzykiem”, wymogów dotyczących kwalifikacji członków organów zarządzających oraz zobowiązanie tych ostatnich do zajmowania się zarządzaniem ryzykiem jest słuszne. Wymogi dotyczące zróżnicowania członków organów zarządzających ograniczają jednak swobodę działalności gospodarczej i powinny zostać odrzucone. Wymóg, by dane instytucje w przyszłości nie obliczały wymogów wobec kapitałów własnych na podstawie zewnętrznych ratingów, a w oparciu o wewnętrzne ratingi lub wewnętrzne modele, zmniejsza znaczenie zewnętrznych ratingów. Nie doprowadzi jednak automatycznie do poprawy jakości oceny ryzyka. Wewnętrzne modele oceny ryzyka również mogą je przeszacować lub niedoszacować.

Wpływ na wzrost gospodarczy i poziom zatrudnienia

Wprowadzenie buforów kapitałowych zwiększy koszty kredytu. Będzie to miało negatywny wpływ na wzrost gospodarczy i zatrudnienie.

Wpływ na Europę jako miejsce lokalizacji inwestycji

Ogólnie rzecz biorąc, proponowane kroki zwiększą stabilność europejskiej branży finansowej, co z kolei będzie miało pozytywny wpływ na atrakcyjność Europy jako miejsca lokalizacji inwestycji. Jeśli jednak postanowienia pakietu Bazylea III nie zostaną wprowadzone w życie w krajach trzecich, przede wszystkim w USA, można się spodziewać negatywnych skutków omawianych rozwiązań. W takim przypadku bowiem kredyty udzielane w UE będą dużo droższe, przez co zmniejszy się ogólna gotowość do inwestowania w UE. Ze względu na międzynarodowe powiązania w świecie finansów, finansowa stabilność w UE nie zostanie wówczas znacząco wzmocniona.

Ocena prawna

Kompetencje prawne

Dyrektywa oparta jest bezpośrednio na art. 53 (1) TFEU (działalność wykonywana osobiście).

Pomocniczość

Nie budzi zastrzeżeń

Proporcjonalność

Ocena – w szczególności w przypadku przepisów dotyczących organów zarządzających – zależy od tego, jak wyglądać będą standardy regulacyjne zaproponowane przez EBA. W pozostałych przypadkach kwestia proporcjonalności nie budzi wątpliwości.

Możliwe dalsze działania UE

Zgodnie z Wniosekami Szczytu G20 z 4 listopada 2011 r., wszystkie istotne dla systemu finansowego instytucje finansowe (ich status ma być corocznie oceniany), muszą do 2019 r. posiadać nawet o 3,5 proc. więcej kapitału podstawowego niż pozostałe instytucje.

15 listopada 2011 r. Komisja Europejska ogłosiła dodatkowe zmiany w rozporządzeniu dotyczącym agencji ratingowych.

WNIOSKI

Bufor kapitału zabezpieczającego zwiększy zdolność instytucji do radzenia sobie ze stratami bez konieczności występowania po państwową pomoc. Antycykliczny bufor kapitałowy z wielu względów budzi jednak wątpliwości. Ujednoczenie minimalnych sankcji nie rozwiąże faktycznego problemu – to krajowe organy będą wykrywać naruszenia przepisów. Uprawnienia w zakresie arbitrażu powinny jednak leżeć po stronie EBA. Obliczanie wielkości wymaganego kapitału własnego na podstawie wewnętrznych, a nie zewnętrznych modeli niekoniecznie zaowocuje lepszą ocenę ryzyka. Jednostronne wdrożenie porozumienia Bazylea III w UE nie wzmocni stabilności rynku finansowego w UE i będzie miało negatywny wpływ na atrakcyjność Europy jako miejsca lokalizacji inwestycji.

Centrum für Europäische Politik (Centrum Polityki Europejskiej, CEP) jest niemiecką organizacją pozarządową, która na bieżąco monitoruje i analizuje procesy legislacyjne prowadzone na poziomie Unii Europejskiej oraz dzieli się tą wiedzą z politykami, naukowcami, mediami i ogółem społeczeństwa.

Więcej informacji: www.cep.eu

Fundacja FOR jest organizacją pozarządową, która prowadzi działania sprzyjające rozwojowi instytucji demokratycznych oraz wzmocnieniu społeczeństwa obywatelskiego w Polsce.

Więcej informacji: www.for.org.pl